

3. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти: Наук.–метод. вид. / В.С.Журавський, М.З.Згуровський; М–во освіти і науки України, Нац. техн. ун–т України "Київ. політехн. ін–т". – К.: Політехніка, 2003. – 195 с.
4. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003–2004 рр.) / За ред. В.Г.Кременя. – Тернопіль: Вид–во ТДПУ, 2004. – 147 с.
5. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (Затверджено наказом Міністерства освіти України від 8.04.1993 № 93 зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти від 20.12.1994 № 351) // Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – Вип. 1. – К., 1994. – 11 с.
6. Програма практики з позакласної виховної роботи / Акімова О.М., К.Г.Ткаченко. – Харків: КЗ «ХГПА», 2011. – 27 с.
7. Програма практики з позакласної виховної роботи (напрямок підготовки 6.010201 Фізичне виховання*) / Т.С. Бондар, В.В. Золочевський. – Х. : КЗ «ХГПА», 2012. – 27 с.
8. Програма педагогічної практики «Позакласна виховна робота» (напрямок підготовки 6.040302 Інформатика*) / О.С. Білер, А.А. Швецова. – Х. : КЗ «ХГПА», 2012. – 27 с.
9. Програма педагогічної практики «Пробні уроки в школі» / А.А.Харківська, К.Г.Ткаченко. – Х. : КЗ «ХГПА», 2011. – 23 с.
10. Комплексна робоча програма «Навчально–педагогічна та виробнича практика» (напрямок підготовки 6.010201 Фізичне виховання*) / Т.С. Бондар, В.В. Золочевський. – Харків: КЗ «ХГПА», 2012. – 14 с.
11. Програма педагогічної практики з пробних уроків та занять (напрямок підготовки 6.040302 Інформатика*) / Т.С. Бган, К.А. Дмитренко. – Х. : КЗ «ХГПА», 2012. – 16 с.
12. Програма літньої педагогічної практики / А.А. Харківська, К.А. Дмитренко, К.Г. Ткаченко. – Х. : КЗ «ХГПА», 2011. – 24 с.
13. Програма переддипломної практики / А.А. Харківська, К.А. Дмитренко, К.Г. Ткаченко. – Х. : КЗ «ХГПА», 2011. – 22 с.
14. Соловей М.І. Професійно–педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно–модульній системі організації навчання / М. Соловей, С. Спіцин, В. Кудіна. – К. : Ленвіт, 2008. – 377 с.

УДК 373.3.091:371.13

РОЛЬ І МІСЦЕ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Ткаченко К.Г., аспірант

Українська інженерно–педагогічна академія

У статті розглядаються дефініції «практика» та «педагогічна практика», з'ясовано роль та місце педагогічної практики у системі професійної педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів, простежено шлях розвитку педагогічної практики, починаючи з другої половини XIX століття і дотепер, окреслено шляхи формування методичної компетентності, визначено, що педагогічна практика є способом формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Ключові слова: педагогічна практика, методична компетентність, професійна педагогічна підготовка, учитель початкових класів.

Ткаченко Е.Г. РОЛЬ И МЕСТО ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ КАК ФАКТОРА ФОРМИРОВАНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ/ Украинская инженерно-педагогическая академия, Украина

В статье рассматриваются дефиниции «практика» и «педагогическая практика», выяснена роль и место педагогической практики в системе профессиональной педагогической подготовки будущих учителей начальных классов; прослеживается путь развития педагогической практики, начиная со второй половины XIX века и до настоящего времени; намечены пути формирования методической компетентности; определено, что педагогическая практика является способом формирования методической компетентности будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: педагогическая практика, методическая компетентность, профессиональная педагогическая подготовка, учитель начальных классов.

Tkachenko E. ROLE OF TEACHING PRACTICE AS A FACTOR IN THE FORMATION OF METHODOLOGICAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS / Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Ukraine.

In the article deals with the definition of "practice" and "practice teaching", the role and place of teaching practice in the vocational educational training of primary school teachers; traced the path of teaching practice, since the second half of the XIX century to the present; outlined ways of creating a methodological competence; determined that teaching practice is a way of forming methodical competence of primary school teachers.

Key words: teaching practice, methodological competence, professional teacher training, primary school teachers

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Формування загальнокультурних та професійних компетентностей студентів – майбутніх вчителів початкової школи – здійснюється в рамках об'єднання зусиль викладачів професійно орієнтованих дисциплін, різних методик та методистів педагогічної практики.

Як засвідчує педагогічний досвід і переконують результати науково-педагогічних досліджень, одним з основних видів професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів є педагогічна практика. Підкреслюючи її важливість, П.П. Блонський писав, що «педагогіці неможливо навчитися з книжок ... Також необхідна практика, але не та, що копіює (така практика убивча), а творча і свідома» [3, с. 165].

Педагогічна практика сприяє практичному засвоєнню знань і умінь, психолого-педагогічних основ, необхідних для ефективної майбутньої професійної діяльності, розвитку інтелектуально-емоційного потенціалу. Актуальність педагогічної практики як способу формування методичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів посилюється через перехід освіти на компетентісно орієнтовану парадигму. Таким чином, результатом педагогічної практики має стати компетентний педагог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значення та необхідність педагогічної практики розглядали такі відомі громадські діячі, педагоги та філософи XIX – початку XX століть – М.І. Демков, А. Дістервег, І. Герbart, М.О. Корф, Т.Г. Лубенець, С.І. Миропольський, О.М. Острогорський, Д.Д. Семенов, М.І. Пирогов, С.Ф. Русова, К.Д. Ушинський та інші.

О.О. Абдулліна, С.І. Архангельський, А.М. Бойко, В.М. Гриньова, К.М. Дурай-Новакова, І.А. Зязюн, М.К. Козій, Н.В. Кузьміна, В.І. Лозова, І.Т. Огородников, О.І. Піскунов, С. Полянський, П.Е. Решетников, В.К. Розов, В.О. Сластьонін, В.П. Тарантей, Н.Д. Хмель, О.І. Щербаков досліджували теоретичні аспекти організації педагогічної практики.

Історико-педагогічні засади становлення і розвитку педагогічної практики майбутніх учителів у системі педагогічної освіти досліджували О.В. Глузман, Н.М. Дем'яненко, М.Б. Євтух, Л.В. Задорожня, С.Т. Золотухіна, Є.М. Князева, М.І. Левченко, В.І. Луговий, В.К. Майборода, Р.В. Куліш, Л.О. Хомич, М.Д. Ярмаченко.

Аналіз наукових наробок з означеної проблеми дозволяє констатувати, що дослідники підкреслюють важливість педагогічної практики як способу формування методичної компетентності майбутніх учителів. У зв'язку з цим, науковці рекомендують у процесі практики створювати та впроваджувати відповідне методичне забезпечення, застосовувати методичні завдання, підвищувати методичну мобільність студентів, використовувати технології активного навчання, педагогічного супроводу майбутніх учителів (консультування, тьюторської підтримки, моделювання тощо). Відповідно до європейського досвіду, компетентнісний підхід передбачає введення рейтингового оцінювання результатів педагогічної практики. У контексті формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів таке оцінювання має велике значення. Адже, як підкреслюється у наукових дослідженнях О.А. Коник та Р.Р. Шахмарової [9, 11] рейтингове оцінювання враховує значну кількість параметрів, що забезпечує більшу об'єктивність оцінювання якості професійної підготовки фахівців. Разом з тим це дає можливість перевірки як рівня методичних знань, умінь та навичок, так і сформованості методичної компетентності.

Таким чином, педагогічна практика на сучасному етапі розвитку педагогічної науки розглядається науковцями та педагогами через призму компетентнісного підходу і є способом формування методичної компетентності. Проте щодо ролі та місця педагогічної практики у процесі формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів не було проведено достатньої кількості спеціальних педагогічних досліджень.

Мета статті – визначити роль і окреслити місце педагогічної практики як способу формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для розуміння сутності поставленої проблеми розглянемо дефініції «практика» та «педагогічна практика».

Практика – це цілеспрямована діяльність, яку здійснюють для досягнення певної, заздалегідь поставленої мети. У філософському енциклопедичному словнику поняття «практика» трактується як цілісна система операцій, структура якої включає в себе потреби, цілі, мотиви, діяльність, предмет, на який спрямована ця діяльність, способи, за допомогою яких досягається мета і результат діяльності [15, с. 523].

Як педагогічна категорія, практика розглядається у словнику С.У. Гончаренка як обов'язкова складова навчального процесу педагогічних інститутів, академій, університетів, училищ, інститутів удосконалення вчителів, інститутів післядипломної педагогічної освіти, яка передбачає професійну підготовку педагогічних кадрів і підвищення їхньої кваліфікації. Учений розглядає педагогічну практику студентів як спосіб вивчення реального навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів [4, с. 252].

За визначенням О.О. Абдулліної педагогічна практика є сполучною ланкою між теоретичним навчанням студента і його майбутньою самостійною діяльністю в школі; ефективним засобом актуалізації теоретичних знань, формування у студентів педагогічних умінь і навичок, розвитку педагогічного мислення, творчих здібностей, професійно-педагогічних якостей [1, с. 14].

На думку М.К. Козія, педагогічна практика – це особливий вид діяльності, ефективний компонент професійної, інтелектуальної і життєвої підготовки майбутнього вчителя, вихователя [8, с. 5].

Л.В. Манчуленко у своїх дослідженнях дійшла висновку, що педагогічна практика – це провідний фактор саморозвитку, формування індивідуально-творчих можливостей у здійсненні педагогічної діяльності, вдосконалення рівня професійності та педагогічної майстерності майбутніх педагогів [10, с.11].

Погоджуємося зі словами Л.О. Хомич, яка зазначає, що педагогічна практика – це складова навчально–виховного процесу, що сприяє формуванню творчого ставлення майбутнього фахівця до педагогічної діяльності, визначає ступінь його професійної придатності і рівень педагогічної спрямованості [14, с. 6].

На думку Н. В. Казакової, яка розглядає педагогічну практику майбутніх вчителів початкової школи в контексті їх ступеневої підготовки, педагогічна практика, з одного боку, важлива складова їх професійної підготовки, спрямована на закріплення та реалізацію в спеціально створених умовах набутих предметних, психолого–педагогічних, методичних знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності в школі, з іншого – засіб творчого розвитку та саморозвитку майбутнього вчителя, формування в нього професійно–значущих якостей і готовності до інноваційної педагогічної діяльності [7].

Про взаємозв'язок теорії з практикою у підготовці майбутнього вчителя початкової школи наголошував В. О. Сухомлинський. Схожою є думка С. І. Архангельського. Він наголошував, що теорія, наукове пізнання складає відносно самостійну частину навчальної діяльності, так само і практичні заняття, виробнича та навчальна практика також виражають особливу форму навчальної роботи студентів. Проте в системі підготовки спеціалістів вищої кваліфікації вони взаємопов'язані та єдині [2, с. 18].

Результати наукового аналізу педагогічної теорії і практики дають підстави стверджувати, що педагогічна практика майбутніх учителів початкових класів є єдиною з важливих складових процесу їх професійно–педагогічної підготовки; вона є зв'язуючою ланкою між теоретичним та практичним навчанням; способом актуалізації, перевірки та вдосконалення теоретичних знань, формування педагогічних умінь та навичок, розвитку творчих здібностей, творчого ставлення та професійно–педагогічних якостей; способом діагностики рівня педагогічної спрямованості та зацікавленості педагогічною діяльністю майбутніх педагогів.

Значна частина дослідників підкреслюють, що педагогічна практика є сполучною ланкою між теоретичним навчанням студента і його майбутньою професійною діяльністю у школі [6, 7, 8, 9, 13]. Ми також схилиємося до такої думки і вважаємо, що об'єктивний зміст поняття «педагогічна практика» розкривається у його поєднанні з поняттям «теорія».

Зокрема, у своїй праці «Руководство к образованию немецких учителей» А. Дистервег вказував на той факт, що практична діяльність має супроводжуватися теорією [5, с. 434].

Таким чином, теоретичне узагальнення наукових праць вказує на нерозривний зв'язок з цілеспрямованої теоретичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів з безпосередньо практичною у змісті педагогічної практики.

Науковці зазначають, що розробка теоретичних основ та змісту педагогічної практики відбувалася, починаючи з другої половини XIX століття. Одним із перших у вітчизняній педагогіці поставив питання про необхідність та важливість спеціальної підготовки вчителів К.Д. Ушинський. Класик педагогіки наголошував на цінності досвіду спостереження уроків досвідчених учителів та уроків один одного; відвідувати консультації вчителя перед підготовкою до уроку; обов'язкового проведення аналізу уроків товаришів та самоаналізу. Таким чином, педагог визначає теоретичне наповнення принципу системності педагогічної практики. У статуті учнівських семінарій 70–х р. XIX століття програма педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів передбачала такий зміст: спостереження уроків та їх аналіз разом з учителем та методистом; проведення пробних уроків і додаткових занять з невстигаючими учнями [13, с. 27], що створювало ефективні умови для формування практичного досвіду педагогічної діяльності.

Активне розроблення проблеми змісту педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів простежується у 20-ті роки ХХ століття з причини реорганізації системи вищої педагогічної освіти. У результаті чого впроваджується активна (пов'язана з методиками окремих предметів) і пасивна (ознайомлення з дитячими закладами, спостереження за педагогічним процесом у школі) практика. У навчальних планах відображаються такі види практики: політосвітня практика, праця на виробництві і педагогічна практика [12]. Така постановка роботи вказує на розвиток системи педагогічної практики. Майбутні педагоги, таким чином, отримують можливість набути цінного досвіду організації та методичного забезпечення власної педагогічної діяльності на посадах учителя-вихователя.

Упродовж 30-х років зміст педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів поступово змінюється та ускладнюється. Згідно із вимогами до програм педагогічної практики тих років, з'являються такі її види, як ознайомлення з організацією навчально-виховного процесу в школі (аналог пропедевтичної практики), вивчення техніки проведення уроку (спостереження за уроками), екскурсійно-дослідницька, перші дні дитини в школі, виховна робота, стажувальна, пов'язана з вивченням окремих фахових методик (пробні уроки) [6]. Відбувається чітке розподілення практики за роками навчання, поступово встановлюється зв'язок змісту різних видів педагогічної практики з теоретичними курсами.

Протягом 1945–1991 рр. значна увага науковців та практиків також приділялася пошуку шляхів забезпечення тісного зв'язку між теоретичною та практичною підготовкою майбутніх педагогів. У 1972 році Колегією Міністерства освіти СРСР затверджується програма педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів, яка включає такі її види: ознайомчу, літню, шкільну, педагогічну. Згідно з навчальними планами 80-х років ХХ століття неперервна педагогічна практика майбутніх учителів початкової школи вводиться з першого по п'ятий курси. Метою її визначається забезпечення теоретичної і практичної підготовки вчителя [7].

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки педагогічна практика визначається як невід'ємна складова частина процесу підготовки фахівців у вищих педагогічних навчальних закладах. Як зазначається у Положенні про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України [11], мета практики – оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування у них, на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, педагогічна практика є одним із основних видів професійної підготовки майбутніх учителів. Від якості її організації залежить професійне становлення майбутнього вчителя початкових класів, зокрема формування його методичної компетентності. Однак необхідно зазначити, що педагогічна практика має певні недоліки в організації та проведенні. Тож подальші пошуки дослідження направлені на визначення шляхів удосконалення педагогічної практики студентів, умов, які б забезпечили формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллина О. А. Проблемы организации педагогической практики / О. А. Абдуллина // Педагогическая практика в системе подготовки будущих учителей : сб. науч. трудов. – М. : МГПИ, 1978. – С. 18–27.

2. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – М. : Высшая школа, 1980. – 386 с.
3. Блонский П. П. Мои воспоминания / П. П. Блонский. – М. : Просвещение, 1971. – С. 165.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 252.
5. Дистервег А. Руководство к образованию немецких учителей / А. Дистервег // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики: Сост. А. И. Пискунов. – М. : Просвещение, 1971. – С. 434.
6. Жилкоблинов М. А. Практика по педагогике как важнейшее условие профессиональной подготовки учителя начальных классов: дисс. ... д-ра пед. наук / М. А. Жидкоблинов. – М. : , 1956. – С. 68–69.
7. Казакова Н. В. Організаційно–методичні засади педагогічної практики майбутніх вчителів початкової школи в умовах ступеневої підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Наталія Вікторівна Казакова. – К., 2004. – 248 с.
8. Козій М. К. Психолого–педагогічні умови удосконалення педагогічної практики: методичний посібник / М. К. Козій. – К. : Вид-во Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2001. – С. 5.
9. Коник О. А. Организация педагогической практики студентов педвуза в процессе профессиональной подготовки будущих учителей : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Оксана Анатольевна Коник. – Курган, 1997. – 159 с.
10. Манчуленко Л. В. Формування творчого стилю діяльності майбутніх педагогів у процесі педагогічної діяльності : автореф. дис. кад. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Манчуленко. – Тернопіль, 2006. – С. 11.
11. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (Затверджено наказом Міністерства освіти України від 8.04.1993 № 93 зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти від 20.12.1994 № 351) // Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. Випуск 1. – К., 1994. – С. 139–153.
12. Про форми педпрактики в ПедВУЗах: резолюція і висновки семінара–курсів для лекторів пед. дисциплін в ПедВУЗах (16–27 серпня 1925 р.) / Бюлетень Наркомосвіти УСРР. – 1926. – Ч.10. (15). – С. 50.
13. Хомич Л. О. Професійно–педагогічна підготовка вчителів початкових класів / Л. О. Хомич. – К. : Магістр–s, 1998. – С. 26–29.
14. Хомич Л. О. Сучасні види педагогічних практик / Л. О. Хомич // Шлях освіти. – 1999. – № 4. – С. 4–8.
15. Философский энциклопедический словарь [Гл. редакция: Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – С. 523.
16. Шахмарова Р. Р. Методическая подготовка будущего учителя математики на основе фундирования опыта студентов в процессе педагогической практики : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Р. Р. Шахмарова. – Омск, 2003. – 22 с.